

องค์ความรู้หอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

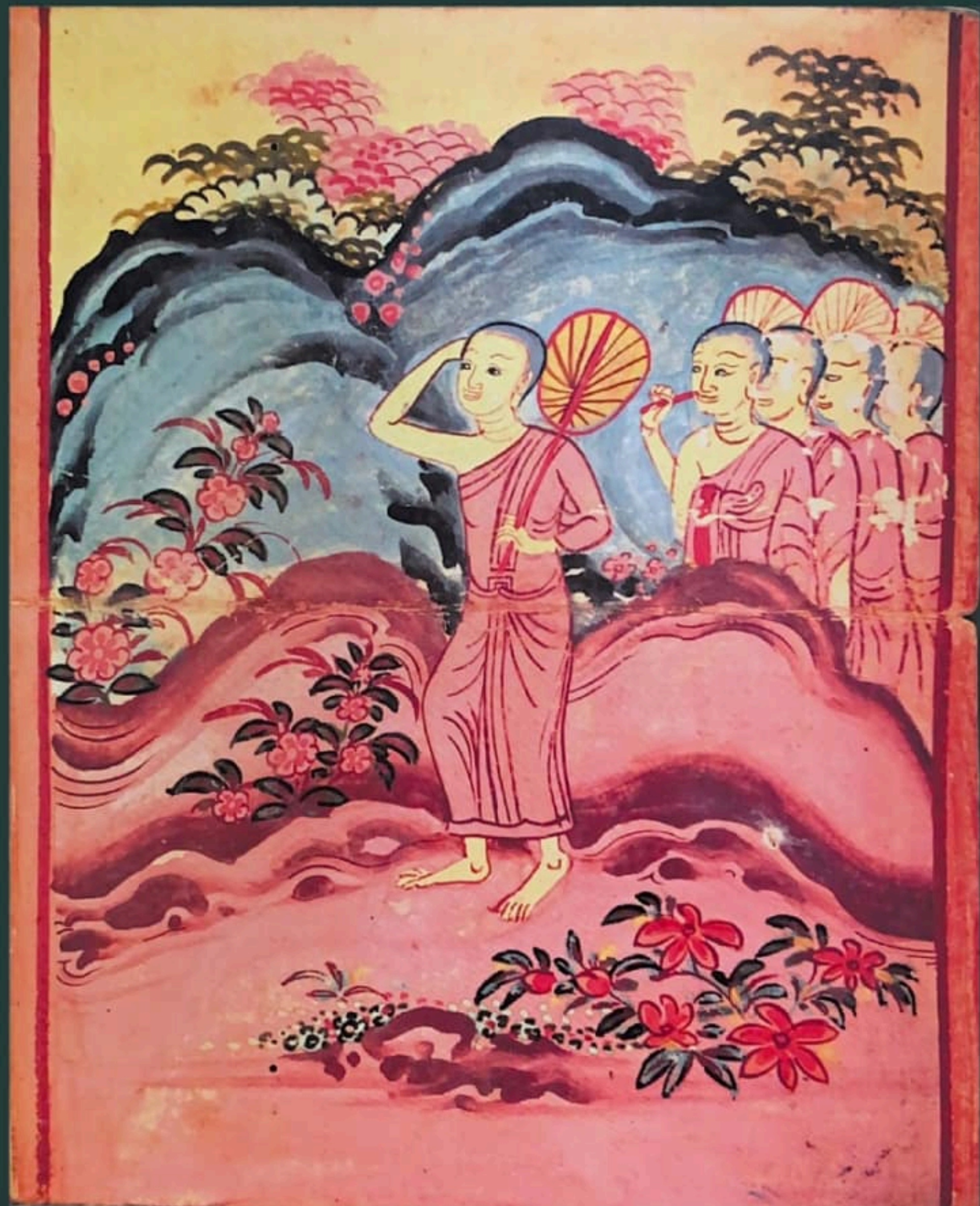
กลับตาลปัตร

ตามความหมายของราชบัณฑิตยสถาน
กลับตาลปัตร เป็นคำวิเศษณ์ที่ใช้ในสถานการณ์
ที่ผิดความคาดหมายอย่างตรงกันข้ามแบบ
พลิกหน้ามือเป็นหลังมือ แล้วตาลปัตรที่พระสงฆ์
ใช้แสดงธรรมนี้มีที่มาเป็นอย่างไร

เรียบเรียงโดย นางสาวลักษมณ ประจวบมูล บรรณารักษ์ปฏิบัติการ

ความหมายและความเป็นมา

ตาลปัตร (ตาละปัด) คือ พัดที่ทำจากใบตาล มาจากคำ 2 คำ คือ ตาล รวมกับคำว่า ปัตร แปลว่า ใบ รวมกันจึงมีความหมายว่า ใบตาล

ในสมัยพุทธกาลชาวบ้านนำใบตาลมาทำเป็นพัดใช้โบกลมหรือ บังแดดคลายร้อน แรกเริ่มพระสงฆ์ก็นำพัดใบตาลนี้มาใช้เป็นเครื่องบริขารเช่นกัน ต่อมาก็นำติดตัวไปใช้ในเวลาแสดงธรรมด้วย กลายเป็น “พัดพระ” หรือพัดสำหรับพระในที่สุด

องค์ความรู้หอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

การสร้างตาลปัตรถวายพระ

ชาวบ้านนิยมสร้างตาลปัตรถวายเป็นสมณบริวาร (หรือ อัฐบริวาร คือ ของใช้สำหรับพระสงฆ์) เพื่อทำบุญ แต่ด้วยพัดใบตาลนั้นฉีกขาดง่าย จึงคิดหาวัสดุอย่างอื่น ที่ทนทานและสวยงามกว่าใบตาล เช่น ฝ่าไหม ฝ่าแพร ขนนก ขนหางสัตว์ มาประดิษฐ์ตกแต่งเป็นพัดให้มีความวิจิตรงดงาม จึงเป็นที่มาของการสร้างตาลปัตรที่เรียกว่า พัดยศ พัดเปรียญ พัดรอง และยังเรียกต่อกันอีกว่า ตาลปัตรพัดยศ ตาลปัตรพัดรอง เป็นต้น

พัตยศ

เมื่อพระเจ้าแผ่นดินโปรดให้ทำตาลปัตรถวายพระ
พระราชทานแก่พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ เรียกว่า
พัตยศ ซึ่งคือพัตเกียรติยศหรือพัตที่แสดงชั้นยศ
เป็นเครื่องราชสักการะอย่างหนึ่งที่พระมหากษัตริย์
พระราชทานแก่พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ
ประพฤติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย พร้อมกับ
การพระราชทานสมณศักดิ์ เพื่อประกาศเกียรติคุณ
และแสดงชั้นยศที่ได้รับพระราชทาน ลักษณะเดียวกัน
กับการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ข้าราชการ
และประชาชน

พัดรอง

ตาลปัตรที่พระสงฆ์ใช้ที่มักเห็นเป็นปกตินั้นมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า พัดรอง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำพัดด้วยโครงไม้ไผ่ ใช้ผ้าแพรหุ้มทั้ง 2 ด้าน ขลิบด้วยผ้าไหมด พระราชทานพระสงฆ์ใช้แทนพัดใบตาล

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นสมัยที่นิยมสร้างพัดรองกันมากที่สุด โดยโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำขึ้นเพื่อพระราชทานเป็นที่ระลึกในงานพระราชพิธีต่าง ๆ ปัจจุบันมักทำพัดรองถวายพระสงฆ์เป็นที่ระลึกการจัดงาน ทั้งงานที่เป็นมงคลต่าง ๆ และ งานอวมงคล จะเรียกว่า พัดสังเค็ด พื่นพัดจึงมักปักตกแต่งเป็นรูปสัญลักษณ์ของงานหรือปักอักษรข้อความที่เกี่ยวกับงานนั้นๆ

ดังนั้น ตาลปัตร จึงเป็นคำสามัญที่ใช้เรียก พัดที่ใช้เป็นเครื่องสมณบริขาร รวมทั้งเป็นเครื่องแสดงสมณศักดิ์ด้วย

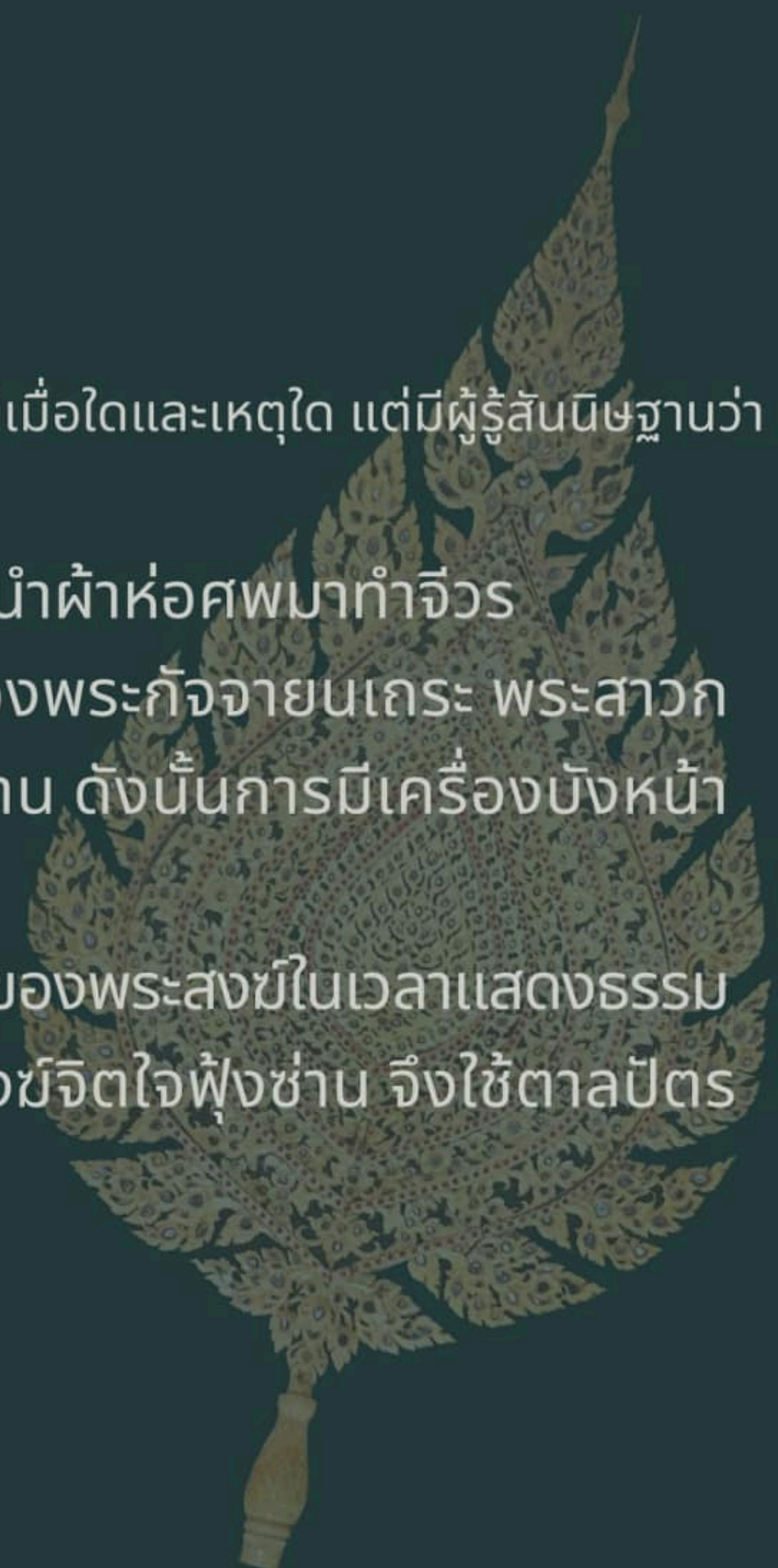

เหตุแห่งการใช้ตาลปัตร

การที่พระสงฆ์ใช้ตาลปัตรบังหน้าในระหว่างแสดงธรรมไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่าเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใดและเหตุใด แต่มีผู้รู้สันนิษฐานว่า

1. ป้องกันกลิ่นกลิ่นเหม็นจากศพที่เน่าเปื่อยในการชักผ้าบังสุกุลเพื่อนำผ้าห่อศพมาทำจีวร
2. เพื่อให้ขรवासมีจิตใจบริสุทธิ์ มีสมาธิขณะฟังธรรม มีเรื่องเล่าของพระภิกษุจายนเถระ พระสาวก ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาต่างดงามว่า ขณะที่ท่านแสดงธรรม มีสตรีเกิดหลงรักท่าน ดังนั้นการมีเครื่องบังหน้าในขณะสวดจะทำให้ผู้ประสงค์ฟังธรรมได้ฟังแต่ธรรม ไม่มีจิตคิดอย่างอื่น
3. เพื่อป้องกันมิให้ผู้ฟังธรรมเห็นอาการปฏิกิริยาที่ไม่งามและมีได้ระมัดระวังของพระสงฆ์ในเวลาแสดงธรรม ได้แก่ การยกมือยกไม้ในเวลาพูด การอ้าปากกว้าง และป้องกันมิให้พระสงฆ์จิตใจฟุ้งซ่าน จึงใช้ตาลปัตรเพื่อความสำรวมและมีสมาธิ

องค์ความรู้หอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ

ข้อมูลอ้างอิง

วิเชียร อากาศฤกษ์ และสุนทร สุกตะโยธิน. **ประวัติ สมณศักดิ์ และพัตยศ** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, 2528
เลขหมู่ 294.3137 ว562ป

กรมศิลปากร กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. **พัตรองที่ระลึกงานพระราชพิธีสำคัญในรัชกาลปัจจุบัน.**
กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2533.

เลขหมู่ 294.3137 ศ528พ

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. **พัตรองงานพระราชพิธีใน
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช.** กรุงเทพฯ : คณะกรรมการฯ, 2556.

เลขหมู่ 294.3137 ค121พ

มินท์ อุดลย์รัฐราดา ป.ธ.9. **พัตยศ ศาสนศิลป์ แผ่นดินไทย.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2561
เลขหมู่ 294.3137 ม578พ

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 32. กรุงเทพฯ :
โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2550.

เลขหมู่ 039.95911 ส678

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.** [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :
<https://dictionary.orst.go.th> (วันที่สืบค้นข้อมูล 19 พฤษภาคม 2566)

